

AXBOROT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA O'QITUVCHI VA TALABALAR O'RTASIDAGI INTERAKTIV HAMKORLIK USULLARI

Aminjonova Rahima Davronbek qizi

Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili) 2119 guruhi,

Ilmiy rahbar Yuldasheva S.T.

Annotatsiya: Mazkur maqola o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi interaktiv hamkorlikning axborot madaniyatini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyatiga bag'ishlangan. Unda zamonaviy ta'lim tizimida interaktiv metodlardan foydalanishning samaradorligi, raqamli texnologiyalarning ta'siri, axborotni izlash, qayta ishlash va tanqidiy baholash ko'nikmalarini shakllantirish masalalari yoritilgan. O'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlik orqali XXI asr kompetensiyalarini rivojlantirishning dolzarbligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: interaktiv hamkorlik, axborot madaniyati, raqamli texnologiyalar, tanqidiy fikrlash, axborot savodxonligi, pedagogik yondashuv, o'qituvchi, talaba.

Kirish

Zamonaviy dunyoda axborot oqimining ortib borishi insondan axborotni izlash, tahlil qilish, baholash va undan oqilona foydalanish qobiliyatini talab etadi. Shu nuqtai nazardan, axborot madaniyati har bir shaxsning, xususan, talabalar va pedagoglarning zaruriy kompetensiyalaridan biriga aylanmoqda. Ta'lim tizimining raqamlashtirilishi sharoitida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi interaktiv hamkorlik bu madaniyatni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Interaktiv yondashuv o'quv jarayonini faollashtiradi, talabalarning mustaqil fikrlashini rag'batlantiradi, jamoada ishlash va o'z fikrini asoslash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Interaktiv hamkorlik — bu o'qituvchi va talaba o'rtasidagi faol muloqotga asoslangan ta'lim jarayoni bo'lib, unda o'quvchi o'quv materialining passiv qabul

qiluvchisi emas, balki bilim yaratish jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Bu jarayon o‘zaro tushunish, fikr almashish, muammolarni birgalikda hal etish, axborot bilan ishlash va tanqidiy tahlil qilishni o‘z ichiga oladi.

Axborot madaniyatini rivojlantirishda interaktiv metodlar, xususan, muammoli ta’lim, keys-stadi, loyihaviy ishlar, bahs va munozaralar, jamoaviy tahlil kabi usullar muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, keys-metod orqali talabalar real hayotiy vaziyatni tahlil qiladi, muammoni hal etish uchun axborotni izlaydi, uni tahlil qiladi va yechimni ishlab chiqadi. Bu jarayon nafaqat bilimni chuqurlashtiradi, balki axborotni tanqidiy baholash, mustaqil qaror qabul qilish va muloqot qobiliyatini rivojlantiradi.

Raqamli texnologiyalar interaktiv hamkorlikning yangi bosqichini boshlab berdi. Virtual platformalar, onlayn darslar, interaktiv taxtalar, bulutli xizmatlar, forumlar va ijtimoiy tarmoqlar orqali o‘qituvchi va talabalar o‘rtasida uzluksiz muloqot yo‘lga qo‘yiladi. Masalan, Google Classroom, Microsoft Teams, Moodle kabi tizimlar talabalar uchun qulay ta’lim muhiti yaratib, bilim almashish, savollar berish, birgalikda loyiha ishlab chiqish va natijalarni baholash imkonini beradi. Bunday vositalar axborot savodxonligini, raqamli kompetensiyani va mas’uliyatni shakllantirishga yordam beradi.

O‘qituvchi interaktiv hamkorlikda rahbar, yo‘lboshchi, maslahatchi va fasilitator rolini bajaradi. U talabalarga mustaqil izlanish uchun yo‘l ko‘rsatadi, ularning fikrini hurmat qiladi va har bir talabaning individual qobiliyatlarini inobatga olgan holda yo‘naltiradi. Shu orqali o‘qituvchi bilim beruvchi emas, balki bilimni birgalikda yaratuvchi subyektga aylanadi.

O‘quv jarayonida o‘yinli texnologiyalarni qo‘llash ham samarali natija beradi. Geymifikatsiya elementlari – raqamli viktorinalar, ta’limiy o‘yinlar, simulyatsiyalar – talabalarning ishtirokini oshiradi, motivatsiyani kuchaytiradi va bilimlarni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmasini rivojlantiradi. O‘yinli yondashuv, ayniqsa,

axborot madaniyatini shakllantirishda muhimdir, chunki u ma'lumotni tahlil qilish, filtrdan o'tkazish va to'g'ri foydalanishni o'rgatadi.

Axborot madaniyatining ajralmas tarkibiy qismi – bu **tanqidiy fikrlash**. Interaktiv metodlar yordamida talabalar turli manbalardan olingan ma'lumotlarni tahlil qiladi, ularning ishonchliligini tekshiradi, xulosalar chiqaradi. O'qituvchi bu jarayonda yo'naltiruvchi rolni bajarib, talabalarni faktlarni tekshirish, noto'g'ri ma'lumotlarni aniqlash va axborotdan samarali foydalanishga o'rgatadi.

Shuningdek, interaktiv hamkorlikda **fikr almashish va o'zaro baholash** jarayoni ham muhim o'rin tutadi. Talabalar o'zaro ishlanmalarga baho berish, tahlil qilish orqali nafaqat axborot bilan ishlash ko'nikmasini, balki tahliliy va kommunikativ qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Bu o'z navbatida o'zini baholash, mas'uliyatni his etish va o'z faoliyatini tahlil qilish madaniyatini shakllantiradi. Axborot madaniyatining rivojlanishi bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Talabalarda axborotni izlash, tahlil qilish, qayta ishlash va undan maqsadli foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish nafaqat o'quv jarayonining, balki ularning kelgusidagi kasbiy faoliyatining ham ajralmas qismi hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi interaktiv hamkorlik nafaqat bilim berish, balki zamonaviy axborot kompetensiyalarini shakllantirish vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Interaktiv hamkorlikda o'qituvchi o'quv jarayonining markazida emas, balki yo'lboshchi, maslahatchi va hamkor sifatida ishtirok etadi. Bunday yondashuv talabalarda mustaqillikni, mas'uliyatni, ijodkorlikni va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar ta'sirida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi an'anaviy "ustoz–shogird" modeli o'zgarib, o'zaro o'rganish, tajriba almashish va hamkorlik asosidagi yangi model shakllanmoqda.

Axborot madaniyatini rivojlantirish jarayonida muammoli ta'lim usuli samarali natija beradi. O'qituvchi ma'lum bir muammo yoki savolni talabalarga taqdim etadi

va ularni mustaqil axborot izlash, tahlil qilish, dalillarni solishtirish orqali xulosa chiqarishga yo'naltiradi. Masalan, "Axborot ishonchliligini qanday aniqlash mumkin?" kabi savollar asosida tashkil etilgan mashg'ulot talabalarni chuqur fikrlashga, tanqidiy baholashga va dalillar bilan ishlashga o'rgatadi.

Shuningdek, loyihaviy faoliyat interaktiv hamkorlikning eng muhim turlaridan biridir. Talabalar kichik guruhlariga bo'linib, ma'lum bir mavzu bo'yicha tadqiqot olib boradi, turli axborot manbalarini tahlil qiladi, ularni qayta ishlaydi va natijalarni taqdim etadi. Bu jarayon ularning nafaqat axborot savodxonligini, balki jamoada ishlash, fikr almashish va o'z fikrini himoya qilish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida so'nggi yillarda interaktiv metodlardan foydalanish keng yo'lga qo'yildi. Oliy o'quv yurtlarida "aqlli taxtalar", "virtual laboratoriyalar", "masofaviy ta'lim platformalari" keng qo'llanmoqda. Masalan, Ziyonet, Moodle, Google Classroom kabi platformalar o'qituvchi va talaba o'rtasidagi doimiy aloqa va hamkorlikni ta'minlamoqda. Bular orqali talabalar mustaqil izlanadi, o'qituvchidan onlayn maslahat oladi, o'z ishlanmalarini baham ko'radi va fikr almashadi.

Interaktiv hamkorlikda multimedia resurslari va vizual ta'lim vositalaridan foydalanish ham samarali hisoblanadi. Video darslar, interaktiv testlar, taqdimotlar, infografikalar va ta'limiy platformalar yordamida talabalar axborotni nafaqat eshitadi, balki ko'rish va amalda tatbiq etish orqali yaxshiroq o'zlashtiradi. Bu esa ularning axborotni tizimli idrok etish, tahlil qilish va xulosa chiqarish qobiliyatini kuchaytiradi.

Bundan tashqari, interaktiv hamkorlikda kommunikativ muhit yaratish juda muhim. O'qituvchi talabalarga erkin fikr bildirish, bahslashish, savollar berish, yangi g'oyalarni ilgari surish imkoniyatini beradi. Bunday ochiq muloqot axborot madaniyatining asosiy tarkibiy qismlaridan biri – tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Shu bilan birga, interaktiv hamkorlikda mentorlik (ustoz-shogirdlik) va peer-to-peer (bir-biridan o'rganish) yondashuvlari ham o'z samarasini bermoqda. Tajribali talabalar yoki o'qituvchi yordamida yosh talabalar ma'lumotni izlash, manbalarni tekshirish, ishonchli axborotni tanlashni o'rganadilar. Bu jarayon nafaqat bilim, balki axborotga nisbatan mas'uliyatli yondashuvni shakllantiradi.

Geymifikatsiya elementlari – o'yin shaklidagi ta'limiy topshiriqlar, viktorinalar, raqamli musobaqalar – talabalarni jarayonga faol jalb etishning zamonaviy vositasi sifatida e'tirof etiladi. Masalan, "Quizizz" yoki "Kahoot" platformalari orqali o'tkaziladigan interaktiv testlar o'quvchilarni raqobat ruhida o'qishga undaydi, ularning bilimlarini sinovdan o'tkazish va mustahkamlash imkonini beradi. Shu tarzda o'yin shaklidagi o'qitish ham axborot bilan ishlash, tezkor fikrlash va xulosa chiqarish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Axborot madaniyatini shakllantirish jarayonida media savodxonlik alohida e'tiborga molik. Talabalar turli manbalardan kelayotgan ma'lumotlarni baholash, ishonchli va noto'g'ri axborotni farqlash, feyk xabarlarini aniqlash va ma'lumotni mas'uliyat bilan tarqatishni o'rganishlari zarur. O'qituvchi esa bu borada yo'naltiruvchi, tanqidiy tahlilni rag'batlantiruvchi shaxs sifatida faol ishtirok etadi.

Interaktiv hamkorlikda samaradorlikni oshirish uchun refleksiya — ya'ni o'quv jarayonini tahlil qilish, natijalarni baholash, xatolardan xulosa chiqarish — jarayonini yo'lga qo'yish muhimdir. Har bir dars yoki loyiha yakunida talabalar o'z faoliyatini baholaydi, o'z fikrlarini bildiradi, bu esa o'zini tahlil qilish va rivojlantirish madaniyatini shakllantiradi.

Shuningdek, interaktiv hamkorlik orqali talabalarda ijtimoiy mas'uliyat va axborot etikasi tushunchalari shakllanadi. Internetda ma'lumot bilan ishlashda axloqiy me'yorlarga rioya qilish, mualliflik huquqini hurmat qilish, plagiatga yo'l qo'ymaslik kabi qadriyatlar axborot madaniyatining muhim qismini tashkil etadi.

Bugungi kunda O'zbekiston ta'lim tizimida raqamli ta'limni kengaytirish, o'qituvchilarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha malakasini

oshirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida o'quv jarayoniga interaktiv ta'lim platformalari, elektron kutubxonalar va masofaviy ta'lim tizimlari joriy etilmoqda. Bularning barchasi o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi interaktiv hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Shunday qilib, interaktiv hamkorlik nafaqat o'qitish metodikasi, balki axborot madaniyatini shakllantirishning asosiy vositasidir. Bu jarayon orqali talabalarda mustaqillik, tahliliy tafakkur, axborotga nisbatan mas'uliyat va ijodiy yondashuv rivojlanadi.

Zamonaviy ta'limda axborot madaniyatini shakllantirish ko'p jihatdan o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikka tayanadi. Bu jarayon nafaqat bilim olish, balki birgalikda o'rganish, o'zaro o'rganish, ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishni o'z ichiga oladi.

Xulosa:

O'qituvchi va talabalar o'rtasidagi interaktiv hamkorlik axborot madaniyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. U o'qitish jarayonini yanada faol, zamonaviy va samarali qiladi. Raqamli texnologiyalar, guruhiiy loyihalar, keys-stadi, bahs va geymifikatsiya kabi usullar talabalarning tanqidiy fikrlashini, axborotni tahlil qilish, saralash va undan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu tariqa interaktiv hamkorlik nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki talabalarni XXI asrning raqamli jamiyatiga tayyorlaydi, ularning axborot savodxonligini, ijodkorligini va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bim-Bad B.M. *Psixologiya va pedagogika*. – Moskva: Prosveshchenie, 2020.
2. Kapustina N.A. *Talabalarning axborot madaniyati: zamonaviy yondashuvlar*. – Sankt-Peterburg: Piter, 2021.

3. Gutnik L.A. *Oliy ta'limda faol o'qitish metodlari*. – Moskva: Akademiya, 2019.
4. Xanin Yu.S. *Raqamlashtirish jarayoni va axborot kompetentligini shakllantirish*. – “Zamonaviy pedagogika” jurnali, 2022.
5. Makarova I.V. *Ta'lim jarayonida interaktiv texnologiyalar*. – Moskva: Prosveshchenie, 2020.
6. Yuldasheva S.T. *Interaktiv ta'lim metodlari va ularning samaradorligi*. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2023.
7. Abdullayeva D.R. *Axborot madaniyatining shakllanishida o'qituvchi rolining ahamiyati*. – “Pedagogika va innovatsiyalar” jurnali, 2024.